

Asia: VN/29418/2023

Hallituksen esitysluonnos sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännön muutoksiksi lasten ja nuorten terapiatakuun toteuttamiseksi

Lausunnonantajan lausunto

1. Edustaako vastaaja

Muuta valtion viranomaista

2. Toteuttaako ehdotettu säädöskokonaisuus tavoitetta lasten ja nuorten mielenterveyden varhaisen vaiheen tuen ja hoidon saatavuuden parantamisesta perustason palveluissa?

En osaa sanoa

3. Onko sääntely takuun piiriin kuuluvista psykososiaalisista interventioista terveydenhuoltolain 53 §:n ja opiskeluterveydenhuoltolain 10 a §:n säännöksissä soveltamisen kannalta toimiva?

En osaa sanoa

4. Onko takuun piiriin kuuluvan psykososiaalisen hoidon aloittamisen enimmäisajan määrittely terveydenhuoltolain 53 §:ssä ja opiskeluterveydenhuoltolain 10 a §:ssä soveltamisen kannalta toimiva?

En osaa sanoa

5. Onko takuun piiriin kuuluvan mielenterveystyön palveluna annettavan psykososiaalisen tuen ja psykososiaalisten työmenetelmien määrittely sosiaalihuoltolain 25 a §:ssä soveltamisen kannalta toimiva?

En osaa sanoa

6. Onko takuun piiriin kuuluvaa mielenterveystyön palvelua koskevan päätöksen toimeenpanon sääntely sosiaalihuoltolain 45 §:ssä soveltamisen kannalta toimiva?

En osaa sanoa

7. Onko esitetty 2 a §:n sääntely valtioneuvoston asetukseen hyvinvointialueiden yhteistyösopimuksen sisällöstä ja valmistelusta riittävä terveydenhuollon menetelmien osalta?

En osaa sanoa

Perustelut ja mahdolliset kehittämissuhteukset

Koko lausunto, ks. kohta 12.

8. Onko esitetty 2 a §:n sääntely valtioneuvoston asetukseen hyvinvointialueiden yhteistyösopimuksen sisällöstä ja valmistelusta riittävä sosiaalihuollon menetelmien osalta?

En osaa sanoa

Perustelut ja mahdolliset kehittämissuhteukset

Koko lausunto, ks. kohta 12.

9. Miten lasten ja nuorten terapiatakuun enimmäisaikojen toteutumisen seuranta olisi tiedonhallinnan näkökulmasta tarkoituksenmukaista toteuttaa?

Koko lausunto, ks. kohta 12.

10. Millaista kansallista ohjausta ja toimenpiteitä esitetyn lainsäädännön onnistunut toimeenpano mielestänne edellyttää?

Koko lausunto, ks. kohta 12.

11. Hallituksen keväällä 2024 tekemä päätös perusterveydenhuollon hoitotakuun pidentämisestä 14 vuorokaudesta 3 kuukauteen tulee kiireettömän hoidon osalta vaikuttamaan ensimmäisen hoitotapahtuman järjestämisen enimmäisaikaan perusterveydenhuollossa. Edellyttäisikö tämä muutos toteutuessaan mielestänne muutoksia terapiatakuusääntelyyn?

Ei kantaa

Perustelut ja mahdolliset ehdotukset

Koko lausunto, ks. kohta 12.

12. Muu palaute liittyen hallituksen esitysluonnokseen

Hallituksen esitysluonnoksessa esitetään muutoksia nykyiseen lainsäädäntöön, jossa tavoitteena on toteuttaa lapsia sekä alle 23-vuotiaita nuoria koskeva nk. terapiatakuu. Hankkeen tarkoituksena on turvata lasten ja nuorten yhdenvertainen pääsy perustasolla lyhytpsykoterapiaan tai muihin vaikuttaviin psykososiaalisiin hoitoihin. Ihmisoikeuskeskus katsoo, että hallitus on hankkeellaan tunnistanut vakavan asian, jonka edistämiseksi hallitus seuraa myös oman valtakunnallisen nuorisotyön- ja politiikan ohjelmansa tavoitteita.

Oikeus parhaaseen saavutettavissa olevaan terveyteen, mukaan lukien mielenterveyteen, on perus- ja ihmisoikeus, jonka turvaamiseen Suomi on perustuslakinsa tasolla sitoutunut. Varmistamalla riittävät sosiaali- ja terveystalvet julkinen valta toteuttaa samalla velvoitteitaan muidenkin perusoikeuksien turvaamisessa. Parhaan saavutettavissa olevan terveyden edistäminen turvaa mm. oikeutta elämään, työhön, koulutukseen, kulttuuriin, kuten myös yksilöiden vapausoikeuksien toteutumista. Vastaavasti terveyttä koskevien velvoitteiden laiminlyönti on omiaan vaarantamaan monen muunkin perus- ja ihmisoikeuden toteutumisen.

Hallituksen esityksessä on huomioitu apulaisoikeuskanslerinkin esittämä näkemys, jonka mukaan mielenterveysongelmien ratkaisemattomuus ja aliresursointi ovat suuri inhimillisen kärsimyksen aiheuttaja lasten ja nuorten keskuudessa Suomessa. Kaikki nuorten mielenterveyden edistämiseen pyrkivät toimet, kuten myös esityksen tavoite yhdenvertaistaa lasten ja nuorten mahdollisuutta päästä mielenterveyspalvelujen piiriin, tuleekin nähdä myönteisinä.

Esitysluonnoksessa tuodaan asianmukaisesti ilmi nykytilanteessa vallitseva oikeusturvakeinojen heikkous, kun kyse on mielenterveyspalveluiden järjestämisestä terveydenhuollon palveluna (muistutuksen teko, kantelu). Oikeusturvan toteutumisen kannalta ei ole ongelmatonta, että terveydenhuollon potilaana terapiatakuun piirissä olevaa nuorta ei esitysluonnoksessa olla varustamassa sellaisilla oikeusturvakeinoilla, jotka mahdollistaisivat tälle aidon mahdollisuuden muutoksenhakuun.

Ihmisoikeuskeskus huomauttaa myös, että nykyinen sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskeva lainsäädäntö mahdollistaa poikkeuksia päätösten toimeenpanojen aikarajoihin esimerkiksi silloin, kun palvelujen viiveelle on olemassa jokin asiakkaan tarpeeseen liittyvä erityinen syy. Tällaiseksi erityiseksi syyksi on saattanut helposti muodostua se, että asiakkaalle soveltuvaa palvelua ei yksinkertaisesti ole saatavilla. Jos tällaista resurssiperustaista hoitojonoon asettamisen mahdollisuutta ei eliminoida lasten ja nuorten terapiatakuun osalta, koko takuun lupaama määräaika terapian saannille on vaarassa vesittyä. Esityksessä tulisivikin turvata se, että palveluiden saatavuuden puutetta ei tulisi voida katsoa lainmukaiseksi syyksi asettaa terapiatakuun piirissä olevaa henkilöä takuun määräajan ylittävään jonomenettelyyn.

Ihmisoikeuskeskus edistää lakisäateisenä erityistehtävänä vammaisten henkilöiden oikeuksien täytäntöönpanoa. Vaikka esitysluonnoksen vaikutusarvioinneissa on yleisesti ottaen käsitelty laadukkaalla tavalla mm. palveluiden saavutettavuutta, Ihmisoikeuskeskus toteaa, että esityksen perus- ja ihmisoikeuksien vaikutusten arviointeja koskevassa osiossa tulisi laajemmin huomioida ihmisoikeusvaikutukset myös YK:n vammaisyleissopimuksen valossa. Keskus huomauttaa, että mielenterveysongelmissa voi myös itsessään olla tosiasiallisesti kyse vammaisyleissopimuksen tarkoittamasta vammaisuudesta, jolloin vaikutusarviointeja ei tulisi rajata tavalla, jossa keskitytään arvioimaan vaikkapa vain fyysisesti vammaisten nuorten mahdollisuuksia päästä mielenterveyspalveluiden pariin. Kuten kuuluukin, YK:n vammaisyleissopimus kuitenkin on, joskin lyhyesti, huomioitu esityksen säätämisyjärjestystä koskevassa osiossa.

On myönteistä, että esityksen ihmisoikeusvaikutusten arvioinnin keskiössä on paitsi lasten ja nuorten oikeus terveyteen, myös asiaan kytkeytyvät yhdenvertaisuusnäkökulmat. Ihmisoikeuskeskus erityisesti toteaa, että täysi-ikäisten mutta kuitenkin nuorten henkilöiden haavoittuvuus terveyspalveluihin pääsyn kannalta on merkittävä yhdenvertaisuuskysymys.

Hallitus perustelee terapiatakuulainsäädännön erityistarvetta esityksessään viittaamalla nimenomaan nuorten ikänsä puolesta herkkään psyykkiseen kehitysvaiheeseen, millä onkin sosiaali-

ja terveystalvveluiden saatavuuden kannalta keskeinen merkitys. Ihmisoikeuskeskus kuitenkin huomauttaa, ettei positiivista erityiskohtelua arvioitaessa ole syytä lukkiutua tarkastelemaan nuorten psyykkisen hyvinvoinnin uhkakuvia ainoastaan ikätyypillisten piirteiden tai tietynhetkisen psyykkisen kehitysvaiheen kautta. Varsinkin nuorten aikuisten itsenäisemmän elämänvaiheen aloittamista koskeva transitiiovaihe altistaa nuoria systemaattiselle haavoittuvuudelle myös yhteiskunnallisella tasolla, kun nuori täysi-ikäistyttyään siirtyy monessa suhteessa omilleen, myös lain silmissä. Nuoret lakkaavat nauttimasta myös YK:n lasten oikeuksia koskevan yleissopimuksen antamaa suojaa 18 vuotta täytettyään.

Nuorten aikuisten mielenterveyspalveluiden yhdenvertaisuutta nakertaa sekin, että työterveyshuoltoon kuuluvat palvelut eivät ole tämän ikäryhmän käytössä tasaisesti eikä yhtä laajasti kuin työelämään integroituneemmilla vanhemmilla ikäryhmillä. Myöskään esimerkiksi YTHS:n alainen opiskelijaterveydenhuolto ei koko nuorten ikäryhmää tavoita.

Ihmisoikeuskeskus muistuttaa, että mielenterveysoikeuden toteutumisen heikko nykytila lasten ja nuorten keskuudessa on ristiriidassa paitsi perustuslakiin pohjaavien sitoumusten kanssa, myös YK:n taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan yleissopimuksen sitovien ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa. Ongelmien laajakantoisuus merkitsee sitä, että mielenterveyskriisin ratkaisu tulee vaatimaan myös terapiatakuun toimeenpanon jälkeisiä, resursointiin ja koulutukseen liittyviä pitkäjänteisiä toimia ja tilanteen tarkkaa jatkoseurantaa.

Ihmisoikeuskeskus huomauttaa lopuksi, että terapiatakuu esitellään aikana, johon painottuu samanaikaisesti laajoja sosiaali- ja terveydenhuoltoon sekä sosiaaliturvaan kohdistuvia leikkauksia kuten myös uusilla hyvinvointialueilla esiintyviä ongelmia sosiaali- ja terveystalvveluiden järjestämisessä. Nuoret näyttävät tässä tilanteessa yhtenä selkeimmistä sellaisista väestöryhmistä, joihin leikkausten sekä sosiaali- ja terveydenhuollon heikentyneen saatavuuden negatiiviset vaikutukset kasautuvat. Terapiatakuuta koskevan lainsäädännön vaikutuksia arvioitaessa nämä sosiaali- ja terveydenhuollon viime aikoina heikentyneet lähtökohdat on huomioitava.

Pursimo Mikko
Ihmisoikeuskeskus